

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8066011>

Садова Д. В., студентка,

науковий керівник – ст. викладач Богдан О.М.

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського

«Харківський авіаційний інститут»

***Сучасні особливості організації роботи довідково-пошукового апарату
інформаційно-бібліотечних установ***

Динамічний розвиток та швидке поширення інформаційно-комунікативних технологій внесли великі зміни до різних напрямів діяльності бібліотечних установ. Упровадження нових технологій у практику роботи бібліотек торкнулося в тому числі довідково-пошукового апарату інформаційно-бібліотечних установ, який створює основу для якісного та швидкого обслуговування запитів користувачів інформації, що пов'язане з представленням інформаційних довідок та інших послуг. Ці зміни вплинули на формування, склад, структуру, функціонування довідково-пошукового апарату бібліотеки та різко підвищили його ефективність.

Метою роботи є розкриття ключових аспектів організації роботи довідково-пошукового апарату інформаційно-бібліотечних установ та визначення особливостей його розвитку в умовах поширення інформаційних технологій.

Довідково-пошуковий апарат (скорочено – ДПА) бібліотечної установи недаремно розглядається як ключ до інформаційного фонду документів та матеріалів установи, розкриваючи їх структуру та зміст з різних боків. Однак незважаючи на це сам термін «довідково-пошуковий апарат» продовжує залишатися дискусійним та остаточно невизначеним, незважаючи на тривалу історію його існування та використання в бібліотечній справі.

Бібліотечна справа та діяльність бібліотечних установ регулюються в Україні на рівні законів та підзаконних нормативно-правових актів, але незважаючи на це ані в ЗУ «Про бібліотеки і бібліотечну справу», ані в ЗУ «Про науково-технічну інформацію» не розкривається зміст поняття «довідково-пошуковий апарат». У наукових статтях, підручниках та методичних посібниках з бібліографічної діяльності бібліотеки паралельно можуть вживатися два терміни «довідково-бібліографічний апарат» (ДБА) та «довідково-пошуковий апарат» (ДПА). На думку автора, така

термінологічна неузгодженість позначається не тільки на наукових дослідженнях, а й на навчальній та практичній діяльності.

У рамках цього дослідження під терміном «довідково-пошуковий апарат бібліотеки» пропонується розуміти «сукупність усіх пошукових засобів, що існують у бібліотечних інформаційно-пошукових системах (бібліотечних каталогах, картотеках, класифікаційних таблицях, словниках предметних рубрик, рубрикаторах, тощо), які використовуються для здійснення інформаційного пошуку».

Оптимальний стан і розвиток довідково-пошукового апарату бібліотечних установ залежать від підтримки його органічних властивостей: системності, пластичності, надійності, економічності та доступності. Так, системність означає, що зв'язки елементів ДПА забезпечують його цілісність. Пластичність відображає властивості ДПА змінюватися залежно від зміни змісту запитів, формату представлення даних та інших динамічних факторів. Надійність ДПА означає накопичення необхідного достатнього ресурсу (запасу інформації), що дозволяє видавати відповіді не тільки на типові й часто повторювані запити, але й ті, що рідко надходять, але все ж ймовірно є значущими для користувачів. Економічність відображає обумовлене матеріально-фінансовими факторами обмеження складу та повноти довідково-пошукового апарату. Доступність характеризує зручність використання ДПА й виражається в продуманому розміщенні його частин і елементів, наочності оформлення, своєчасній актуалізації.

Довідково-пошуковий апарат бібліотечних установ як «сукупність інформаційно-пошукових масивів, що містять дані про адреси зберігання в інформаційно-пошуковій системі документів із певними пошуковими образами документа» складається з наступних п'яти основних складових: 1) довідково-бібліографічний фонд; 2) система традиційних бібліотечних каталогів та картотек; 3) фонд виконаних бібліографічних довідок, 4) бази даних 5) електронні ресурси (віртуальний ДПА). Останній елемент у вигляді електронних ресурсів формально не входить до складу довідково-пошукового апарату бібліотеки, але роль таких віртуальних онлайн-баз даних дуже важлива як в бібліографічній та інформаційній роботі бібліотеки, так і в пошуку інформації, що здійснюється користувачами самостійно.

Сучасний період розвитку інформаційних технологій характеризується тим, що на зміну друкованому слову – книзі, журналу, газеті тощо приходять електронні форми видань. Щорічно збільшується

відсоток наукової інформації, представлена лише в електронному вигляді, видаються електронні книги, ведеться електронний документообіг, розвиваються електронні бібліотеки. Цей процес є незворотним, тому що традиційні друковані технології не встигають справлятися зі зростаючими темпами приросту інформації та швидкістю її оновлення.

В умовах активного проникнення інформаційних технологій в усі сфери людської діяльності з'являються нові підходи до організації роботи довідково-пошукового апарату бібліотек, які в основному стосуються автоматизації процесів пошуку та представлення потрібної інформації. Завдяки сучасним технологіям накопичення та передачі інформації в бібліотеках активно впроваджуються інформаційно-пошукові системи локального значення (різноманітні електронні каталоги, картотеки, покажчики, електронні журнали, огляди тощо), автоматизовані бази даних і т. ін. Значний вплив на розвиток можливостей ДПА бібліотек здійснює глобальна мережа Інтернет, завдяки якій забезпечується доступ до інформаційних баз даних бібліотек багатьох країн світу. У результаті відбувається формування глобального віртуального довідково-пошукового апарату, завдяки якому користувач отримує доступ до інформації з найвіддаленіших куточків світу.

Таким чином, автоматизація бібліотечно-бібліографічних процесів, що сприяє формуванню власних електронних ресурсів та підключення до мережі Інтернет, суттєво розширює функціональні можливості довідково-пошукового апарату бібліотеки та її фонду загалом. Поява нових складових ДПА – електронних каталогів (ЕК), баз даних (БД), можливість включення до його складу в умовах віддаленого доступу Інтернет-ресурсів дозволяє говорити про формування електронного, зокрема віртуального ДПА бібліотеки, а отже, про нову стадію його розвитку.

Використання в бібліотеках України автоматизованих бібліотечно-інформаційних процесів, нових технологій бібліографічного пошуку, прискорення процесів інформатизації суспільства значною мірою трансформують довідково-пошуковий апарат бібліотек, вносять суттєві зміни для покращення якості обслуговування користувачів, незважаючи на недостатнє кадрове забезпечення бібліотек, приводять до кількісного зростання основних показників бібліотечно-інформаційного обслуговування.